

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהיה אב בחכמה” (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת פינחס תשפ"ד • שנה ד' - גליון קפ"ד • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

מילי דאבות

פנינים על פרקי אבות

אוצרות יוסף דרשות

הוי מתלמידי של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום (פ"א מ"ב).

כהונה ענינה איחוד הכלל

מבואר בשי"ס נדרים (לב), דכהונה עניינה איחוד הכלל - אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ושי"ס זבחים (קא) - לא נתכהן פנחס עד ששם שלום בין השבטים.

וזהו משנה בפרת חטאת (שם קיב), עד שלא הוקם המשכן - המאחד - היו כמות מותרות ועבודה בכורות, משהוקם המשכן ונאסרו הבמות וצריכים כולם להקריב במשכן אחד - דהוא מאחד וכמו שכתבתי כבר (אוצרות יוסף דרוש ד פיסקא ל) בשם מהר"ל (נתיבות עולם נתיב השלום פרק ב ד"ה ובפרק), לכן מפאת זה עבודה בכהנים (זבחים שם), דמתם גם כן איחוד הכלל, ודו"ק.

ובפרק קמא דברכות (י), המתפלל צריך שיכוין את רגליו, שנאמר (יחזקאל א. ז) 'ורגליהם רגל ישראל'. היינו לאחד הרגלים שיהו כרגל אחד - עיין שם ברי"ף (ה. מדפי הרי"ף ורבינו יונה ד"ה המתפלל), ולכן 'רגל ישראל' - לשון יחיד. והוא איחוד השניות, כי אף שיש עוד איברים זוגות באדם, שתי עינים, שתי אזנים, הם בתוך הגוף והגוף מחברם, וכן שתי ידיים - הגוף באמצעם ומחברם, מה שאין כן שתי הרגלים - אחרי הגוף, ואין להם מחבר, ולכן מורים על שניות.

ועל כן התפלה - שבמקום קרבן (ברכות כו.), דעניין הקרבן - שיבת הנבראים אל השם יתברך להתאחד, וכן התפלה, כמבואר בנתיבות למהר"ל (נתיב העבודה פרק א ד"ה ולכן) בארוכה, לכן צריך לאחד שתי הרגלים - איחוד השניות.

ועל כן בירושלמי שם (ברכות פ"א ה"א), מאן דאמר דהוא ככהנים. דכהנים גם כן מדתם איחוד השניות, ולכן היו מהלכים עקב בצד גודל - איחוד הרגלים כג"ל, ודו"ק.

אי בעי פר ושני אילים ליקרב, אי בעי שני פרים ואיל אחד ליקרב כו'.

ומשמע לכאורה דבכתובים הסותרים, הכוונה דרשאי לעשות כאחד משניהם - או כזה או כזה, ובאתי רק להעיר^ל.

שראים להביא בהם קרבנות ציבור, ועל כן יש קדושה עליהם ומועלין בהם. ובתוספות שם (ד"ה מועלין) כתבו וז"ל: ואם תאמר, והיכי מצי לתרום מעתיקין לקרבנות ציבור, הא בעינן תרומה חדשה, כדדרשינן בראש השנה (י), הַבֵּא תרומה חדשה - מ'עולת חודש בחדשו'. ויש לומר, דהיינו למצוה, אבל היכא דלא אפשר - עבדינן, עכ"ל.

ולכאורה מדוע לא תירצו התוספות בפשיטות - דהרי מפורש בגמרא ראש השנה (שם) דרך לכתחלה מצוה להביא מן החדש, אבל בדיעבד אם הביא מן הישן יצא, עיין שם היטב, ועל כן שפיר התקלין עתיקין קדישי, מפאת שאלו עבר והביא מהם קרבנות ציבור יצא.

ועל כרחק דדיעבד לא מיקרי 'ראוי', ועל כן מפאת הדיעבד אין בהתקלין קדושה, ועל כן הוכרחו התוספות לחדש מה שאיננו מפורש בגמרא דראש השנה הנ"ל, והיינו שחידשו דהיכא דלא אפשר - שרי לכתחלה, ועל כן, כיון דמשכחת גונא שהתקלין העתיקין יהיו כשרים אפילו לכתחלה - כגון שאם יארע שלא יהיה אפשר להביא מן החדשים, כגון שיאבדו החדשים וכדומה, ועל כן מפאת זה שפיר יש קדושה על העתיקין, ודו"ק היטב. ואם כן מוכח מזה, דדיעבד לא מיקרי ראוי.

ודע, דמה שכתבו התוספות קידושין הנ"ל דהיכא דלא אפשר מייטנין מן העתיקין, אם שאין זה מפורש בגמרא וכנ"ל, צריך לומר דכיון דזה על כל פנים מפורש בגמרא דדיעבד אם הביא מן הישן יצא, על כן ממילא היכא דאי אפשר - פשוט להו לתוספות דהוי הלכתחלה כדיעבד, ומייטנין גם לכתחלה.

ציונים לתורה כלל לד

והקרבנתם עולה וגו' פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה כבשים בני שנה (כה, כז).

כיצד עושים בשני כתובים הסותרים

עיין מנחות (מה), רבי עקיבא אומר, יכול הן הן כבשים האמורים בחומש הפקודים, אמרת, כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אינן הן (דבתורת כהנים כתיב ויקרא שם) 'פר ושני אילים', ובחומש הפקודים כתיב 'פרים בני בקר שנים ואיל אחד', אלא הללו באין בגלל עצמן, והללו באין בגלל לחם כו'. ופרים ואילים ממאי דאשתנו, דילמא הכי קאמר רחמנא,

גליוני הש"ס סנהדרין קי.

ובני אֵלִיָּאב וגו' הוא דתן ואֵבִירם וגו' אֶשֶׁר הָצוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּעֵדַת קִרְחַב הַהֲצַתָּם עַל ד' (כו, ט).

חולק על רבו כחולק על

השכינה - אם המקור מקרח

בסנהדרין (קי.), אמר רב חסדא, כל החולק על רבו כחולק על השכינה, שנאמר 'בהצותם על ד"י. עיין שו"ת שארית יוסף (סימן יט ד"ה והנה) מה שתפס על הגאון מפוזנא^א, שאין הלימוד כאן מקרא ד'לא עלינו תלונותיכם', כי אם מקרא ד'בהצותם' וגו', עיין שם היטב^ב.

ואולם ממה שכתב ברש"י סנהדרין שם (ד"ה אשר הצו) תיבות 'בעדת קרח'^ג, צדקו דברי הגאון מפוזנא, עיין שם היטב ותבן.

גליוני הש"ס יזכא כה

ונִסְכּוֹ רִבִּיעַת הֵיחַן לִכְבֵּשׁ הָאֶחָד בְּקֹדֶשׁ הַסֶּךָ נִסְכֵּי שֶׁכֶר לַד' (כה, ז).

ניסוך המים עם תמיד של שחר

איתא בגמרא יומא (כו.), אין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר.

עיין רמז ולימוד על זה בספר בנין אריאל פרשת תצוה (ד"ה ונראה - ד"ה אמנם), דכתיב 'לכבש האחד בקודש הסך נסך שחר לד', ובתענית (ג), 'הסך נסך' - בשני ניסוכין הכתוב מדבר, אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין, וביומא (לד:), 'לכבש האחד', איזהו כבש שנאמר בו 'אחד', הוי אומר זה תמיד של שחר. הרי רמז ניסוך המים בהדיא עם תמיד של שחר, ועיין שם.

לקח טוב כלל ד

ונִסְכֵּיהֶם חֲצִי הֵיחַן יְהִיָּה לְפָר וגו' זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה (כה, יד).

תרומה משקלים ישנים לכתחילה

בש"ס קידושין (נד.) סבירא ליה לרבי מאיר, דמועלין בעתיקים (בשקלים ישנים שהובאו בשנה שעברה, מפאת

קרח בהצותם על ד", והוא הפסוק האמור כאן בקרה, ולא מה שנאמר בדתן ואבירים.

ד) ראה לקח טוב שם תחילת הכלל: "דע, דבכמה דוכתי מצינו דדיעבד נקרא 'ראוי', והם...". ובהמשך הכלל: "ואולם יש להביא גם כן כמה דוכתי דמוכחי לכאורה איפכא, דדיעבד אינו נקרא 'ראוי', והם...".
ה) ראה ציונים לתורה שם תחלת הכלל: "יש לעיין, אם יש שני כתובים הסותרים זה את זה [ואין שם כתוב שלישי שיכריע ביניהם], מה דינם". והארץ שם.

דמן - לא לנבי קרח. ועיין שארית יוסף - ניו יארק תשס"ח, מה שהעיר בזה המהדיר.

א) שכתב: "...אהובי, סמך זה משנעת קנה הרצון, חדא שרא לי מעלת כבודו, כי מצודת הזכרון הטעה מעל כבודו, כי דין החולק על רבו אין הגמרא דורש אותו מפסוק שהביא מעלת כבודו - דהיינו 'לא עלינו תלונותיכם' הכתוב אצל קרח, כי אם מפסוק 'בהצותם על ד' שכתוב אצל דתן ואבירים בפרשת פנחס, ושם אינו נזכר קרח כלל - רק דתן ואבירים, ולא מצאנו בדתן וכו' רק פלוגתא של 'תשתרו עלינו' (לעיל טו, י)...".
ג) שהביא את כל לשון הפסוק: 'אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת

א) רבי אליעזר אשכנזי בעל מעשי ה' שכתב על דברי הרמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"ה ה"ב, איזהו חולק על רבו, זה שקובע לו מדרש ומלמד שלא ברשות רבו, שתמה הרמ"ך שם ה"ג, מנין להרמב"ם דבר זה. וכתב הגאון מפוזנא: "והדין עם הרמ"ך ז"ל, דכיון שאין לו איסור חולק על רבו אלא ממה שנאמר בקרח 'לא עלינו תלונותיכם כי אם על ד', לא מצאנו בקרח שקבע ישיבה ללמוד תורה, אבל אדרבא לבטל תורה, כמו שאמרו חז"ל (נחומא פרשת קרח סימן ב ד"ה ויקח) שהיה אומר טלית שכולה תכלת..." (מה שהביא הגאון מפוזנא קרא דלא עלינו תלונותיכם, צריך עיון, דפסוק זה נאמר בשמות טו, ה. בעניני

צו וגו' את קרבני לחמי לאשי וגו' תשמרו להקריב לי במועדו' (כת, ב).

בענין מצות עמידת בעלים על קרבנם

במשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זיע"א

~ מתוך: גבורות שמונים אות סג ~

לתמיד שיהא טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, כמבואר בפסחים (צו), מניין לתמיד שיהא טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, שנאמר 'תשמרו להקריב לי במועדו', ולהלן הוא אומר (שמות יב, ו) 'והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום', מה להלן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה - אף כאן כו'. הרי דילפינן מתיבת 'תשמרו' דתמיד טעון ביקור כו', ואף על פי כן אין דין זה נוהג רק בתמיד לבד, דשאר קרבנות אין צריכים ביקור, כמבואר במנחות (טו): ובסוכה (מב).

ואם כן, מאי שנא דין ביקור - המכוון בתיבת 'תשמרו' - דאינו נוהג אלא בתמיד, ומאי שנא דין עמידה על הקרבן - המכוון גם כן בתיבת זאת עצמה שיהיו הבעלים עומדין ומשמרין על קרבנן - דנוהג בכלהו קרבנות, וזו פליאה עצומה לכאורה².

בשאר קרבנות יש גילוי בקרא ד'וכפר על הנפש' - 'על' בסמוך

ונראה לענין דזה, על פי מה שמצאתי בספר **יראים** (סימן תו: בדפוס סימן רצב ד"ה והיינו) במצות 'לא תשחט על חמץ דם זבחי' (שמות לד, כה), עיין שם שהביא פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש (פסחים ג:): אי בעינן 'על' בסמוך, וכתב בזה וז"ל: ויש 'על' דהוי שלא בסמוך לדברי הכל, כגון 'וכפר הכהן על הנפש' (לעיל טו, כח), דבכל היכא דמוכח עניינא דקרא - לא פליגי, עכ"ל.

ונראה לענין דלולי דברי היראים, דיש לומר דגם הך קרא ד'וכפר הכהן על הנפש' מתפרש באמת 'על' - בסמוך, ומכאן הוא דילפינן מצות עמידת הבעלים על הקרבן, דמפרשינן 'וכפר הכהן על הנפש' - 'על' בסמוך, ולכן צריך שיעמוד המתכפר בסמיכות לכהן המכפר עליו בהקרבנה³.

ורק דלולי הך קרא ד'תשמרו להקריב לי במועדו', שלא היה לנו גילוי כלל בשום מקום היות זה ענין מצוה שיעמדו הבעלים על הקרבן, אזי לא היה לנו לפרש כן, ולא היה לנו לחדש מלבנו דבר כזה - דמצוה שיהיו הבעלים עומדים על הקרבן מהאי קרא ד'וכפר הכהן על הנפש', כיון דאפשר לפרש קרא כפשטיה - שיכפר עליו מחטאו. ורק כיון דמצינו כבר מצוה זו בתמיד בקרא ד'תשמרו', לכן כל כי האי - גילוי מילתא בעלמא הוא, ויש לנו לפרש שפיר גם קרא ד'וכפר הכהן על הנפש' היות הכוונה 'על' בסמוך - ושיש חיוב זה גם בשאר קרבנות, וכזה מצינו בדוכתי טובי (ראה קידושין ד: בבא קמא ב:).⁴

דהיאך יצאו בתפלתו והם אינם מסכימים לתפלתו. **תדע**, דהא ישראל שהפריש קרבן חובתו, ובא הכהן והקריב, ובעל הקרבן אינו חפץ בו שיקריב את קרבנו, וכי סלקא דעתך שנתכפר לו, והא מסיקא דהכי קאמר, מאי טעמא תקינו מעמדות, לפי שנאמר 'צו את בני ישראל את קרבני לחמי', היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גבו, התקינו נביאים הראשונים כ"ד משמרות, הא למדת, אפילו הם חפצים - אפילו הכי אינו יוצאים ידי חובתן אלא אם כן עומד על גביו, וכל שכן שאין חפץ בהקרבתם - דלא נפקי ידי חובתן כו', עכ"ל.

ומתבאר גם מדברי מהרי"ל אלה דמצות עמידת הבעלים על הקרבן מעכבת בקרבן, דהא כתב ישאם אינם עומדים אינו יוצאים ידי חובתן, ולשון זה משמע עיכובא. וכלשון זה עצמו הרי כתב גם אהיכא דאין חפץ בהקרבנה - דלא נפקי ידי חובתן, ושם הכוונה וודאי לעיכובא, וכדקיימא לן (כריתות ז: רמב"ם הלכות שגגות פי"ג ה"י) "יקריב אותו" (ויקרא א, א) - לרצונו, וכל היכא דאמרי בעלים לא תיקרב - הקרבן פסול, ואם כן פשיטא דהכי נמי מצות עמידה מעכבת. והמהרי"ל הרי אפ"ל קרבנות קאי, וכמו שכתב, תדע שהרי ישראל שהפריש 'קרבן' חובתו ובא הכהן והקריב כו', ואם כן מבואר, דבכל הקרבנות עמידת הבעלים מעכבת בקרבן.

מקור מצות עמידת בעלים מ'תשמרו'

והנה גוף מצות עמידת הבעלים על הקרבן, **לא מצינו בש"ס לפי זכרוננו העני** מקור הדבר מהיכן נלמדת מצוה זאת. ואך ברש"י סוטה (ה) ד"ה אקורבניהו) כתב וז"ל: ומצוה על האדם שיעמוד וישמור על קרבנו, ונפקא לן בספרי (בפרשתנו פיסקא יא ד"ה תשמרו) מ'תשמרו להקריב לי במועדו', עכ"ל.

צ"ע איך ילפינן מתמיד לשאר קרבנות

והנה לכאורה זה הלימוד מתמיה מאוד, דהא האי קרא בתמיד כתיב, ומנא לן מצות עמידה בשאר קרבנות. ואין לומר דילפינן כלהו מתמיה, דזה אינו, דהא מהאי קרא גופיה ילפינן נמי

הנה מצוה שיהיו עומדים הבעלים על קרבנן בשעת הקרבה, כמבואר בתענית (כו). במשנה, וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, וכן הוא בכמה דוכתי (שם כו: סוטה ח:).

עמידת הבעלים מעכבת

ועיין שם בתענית (כו), ומה טעם תקנו מעמדות, לפי שנאמר 'צו את קרבני לחמי לאשי', והיאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, התקינו נביאים הראשונים כ"ד משמרות, על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של לויים ושל ישראלים כו'. אמר רב יהודה אמר שמואל, כהנים ולויים וישראלים מעכבין את הקרבן (אם אין מעמד מכולן בירושלים, כדתנן (שם כו) על כל משמר היה מעמד בירושלים של כהנים לויים וישראלים, כיון דכלהו בעלים בעינן דליהוי על גבי עבודה, רש"י).

ומבואר, דמצות עמידת הבעלים מעכבת בקרבן. ופשוט דעיכוב זה הוא בכל קרבנות, כיון דיש בכלהו מצות עמידה זאת, וכן היא משמעות דברי רש"י הנ"ל⁵.

וכן מתבאר גם כן מדברי שו"ת מהרי"ל (סימן צו), עיין שם שכתב וז"ל: אם יחיד יכול לעכב החזנות אם לא, אמת ואמונה כי הורה **רבינו שמחה ז"ל** הלכה למעשה, שיחיד יכול לעכב החזנות שלא יעשו שליח ציבור כי אם מאגודה אחת כו', ורואה אני כי דינא דאורייתא הוא כו', ותנו רבנן (תענית טו), עמדו בתפלה, אף על פי שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל, רבי יהודה אומר, מטופל ואין לו כו' ומרוצה לעם. ופירש רש"י ז"ל: מרוצה לעם - שמסכימין לתפלתו. אלמא בעינן שליח ציבור שיהא מסכימין לתפלתו כו'.

ו'מורידין אותו לפני התיבה דקתני בכרייתא - היינו כל השנה, ואפילו אם תמצי לומר בשעת עצירת גשמים קמירי, ראש השנה ויום הכיפורים נמי יומי דרחמי ולא גריעי מעצירת גשמים. ועוד, סברא הוא ד'מרוצה לעם' דקתני היינו בכל השנה,

זה מכפר עליו, ואז אפילו כשהוא אף פרסאות ממקום המקדש, אם דעתו ומחשבתו שיתכפר בהקרבן הזה הוי לענין הנפש 'על' בסמוך", עיין שם עוד.

ד) אולם, בגליוני הש"ס תענית כח. ד"ה והאיך, שדא רבינו נרגא בדבריו אלה, שחתר שם גם כן במקור הדבר, וכתב בקצרה כדבריו כאן. ובתוך דבריו כתב: "ועיין תמורה (כב) ברש"י (ד"ה גזרין), דגם שם הוזכר מצות עמידה דבעל הקרבן על הקרבן. ושם אין שייך הטעם בתורת מתכפר, עיין שם היטב", והיינו, משם דשם איירינן במתפיס עולה לבדק הבית, דבעינן שהגזברין יעמדו על גבה, והגזברין באים בתורת 'בעלים' - לא בתורת 'מתכפר' (וראה עוד אתון דאורייתא כלג פיסקא נד-נה, מה שהוכיח מרש"י תמורה שם).

גבורות שמונים - אשר זה מקרוב כשהייתי בענין כבדני בו **ידידי הגאון המחבר שליט"א**, שגם כן שב על מדוכה זו בספרו אות סג... והרב המחבר שיהיה יצא לדון בדבר החדש, על פי מה שמצא בספר יראים... וכתב שם לבאר "איך כתב היראים דמוכח ענין הקרא דאין הפירוש 'על' בסמוך", על פי דברי היראים עצמו סימן דש ד"ה ומלאכת, דהנשמה בלא גוף נקראת 'נפש' (והביא רבינו בבית האוצר מערכת א כלל עב ד"ה ואולם, עיין שם), ולפי זה: "מוכח ענין הקרא דאין הכוונה 'על' בסמוך, דכתיב 'וכפר הכהן על הנפש' - היינו על הנשמה, ולא שייך בזה 'על' בסמוך, שהנשמה שבאדם היא הדעת שבאדם, ואפילו אם החוטא יעמוד כאן, **אם דעתו ומחשבתו לא יהיה שיתכפר לו, אין זה בגדר 'על' בסמוך**... ועיקר הפירוש, שהחוטא ישוב מחטאו, ועל ידי

א) וראה **טורי אבן** מגילה ג. ד"ה אמש, שדעתו גם כן שמעכב בקרבן תמיד, ודחה את דברי הרשב"א שם ד"ה אמש, שאינו מעכב. ועיין עוד **שפת אמת** תענית כז. ד"ה אר"י; **אפיקי ים** ח"ב סימן ז ד"ה ובתו"ט, ובהגה"ה שם. ויצוין **למאירי** תענית כז. ד"ה כהנים, שהביא בשם הרשב"א, דאין נפסל הקרבן משום כך, ולא נאמר שמעכב, אלא שממתינים לבעלים עד שיהיו שם.

ב) עיין **גבורת ארי** תענית כו. ד"ה ונראה, שמכח פליאה זו - דמאי שנא מביקור, חילק באמת בין תמיד לשאר קרבנות, דבשאר קרבנות עמידת הבעלים אינה אלא מדרבנן ולמצוה מן המובחר, עיין שם.

ג) ראה **כלי חמדה** בפרשתנו אות ד ס"ק ב: "ראיתי בספר

בין 'ישרים' ל'צדיקים'

פירושה של צדיקים על תפילת 'בפי ישרים תתרום, ובשפתי צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתקדש, ובקרב קדושים תתהלל' - מחלוקת הראשונים האם צדיקים עדיפים מישרים או שהישר עדיף - בדבר זה נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל - אם 'ישר' הוא טוב בעיני אדם וגם לשמים ואם כן הוא עדיף מצדיק

מנוסח פסוקי דזמרה דשבת 'בפי ישרים תתרום, ובשפתי צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתקדש, ובקרב קדושים תתהלל'. ומשמע דנקט סדר המדרגות מטה למעלה, דחסידים עדיפי מצדיקים, וקדושים עדיפי מישרים, ואם כן הכי נמי צדיקים עדיפי מישרים, וראיתי במהרש"א **בחינושי אגדות** (שם ד"ה ולא) שעמד על זה.

ונראה לענ"ד דדבר זה פלוגתא דתנאי, עיין תוספתא שקלים (פ"ב ה"ג), וכנס לתרום את הלשכה, היו מפשפשו בו כו', ומדברין עמו משעה שנכנס ועד שעה שיצא, לקיים מה שנאמר (במדבר לה, כב) 'והייתם נקיים מדי' ומישראל, ואומר 'ועשית הישר והטוב בעיני ד', 'הטוב' - בעיני שמים, 'והישר' - בעיני אדם, דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר, אף 'הישר' - בעיני שמים, ואומר (משלי ג, ד) 'ומקצא חן ושכל טוב בעיני אלקיים ואדם' כו'.

ונראה, דרבי ישמעאל נמי מודה ד'ישר' משמעותו בעיני אדם, אלא דמוסיף שהוא כולל גם כן בעיני שמים, וכן משמע ממאי דאמר, ואומר 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקיים ואדם'.

והנה תואר 'צדיק' הוא בינו לבין המקום לבד, עיין קידושין (מ) דטוב לשמים ורע לבריות גם כן נקרא 'צדיק', ורק 'צדיק טוב' הוא דלא מיקרי, עיין שם היטב. ואם כן עצם תואר 'צדיק' הוא רק בינו לבין המקום.

ועל כן לרבי עקיבא ד'ישר' הוא בעיני אדם, היינו דמורה לבד על טוב לבריות בינו לבין חבריו, לכן צדיק בינו לבין המקום עדיף, ומה שאין כן לרבי ישמעאל ד'ישר' הוראתו תרתי - בעיני אדם ובעיני שמים, היינו שהוא טוב במה שבינו לבין חבריו וגם במה שבינו לבין המקום, לכן ישר עדיף מצדיק שהוא בינו לבין המקום לבד.

ואם כן, כיון דהדבר פלוגתא דתנאי, אין קושיא עוד מסתירת הך דתענית לנוסח פסוקי דזמרה הנ"ל.

ואיך אוכל להרהיב עוז בנפשי לומר שירות ותשבחות להשי"ת. אבל 'ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתפאר שמך מלכנו בכל דור ודור' - על ידי התכללות בתוך כלל ישראל יכול כל אחד ואחד לומר שירות ותשבחות להשי"ת.

נוסח דומה מאוד נאמר בשמו של הרה"ק רבי מאנלי זי"ע: "בפי ישרים תתרום" - אין מאנלי בכלל הישרים. 'ובשפתי צדיקים תתברך' - אין מאנלי בכלל הצדיקים. 'ובלשון חסידים תתקדש' - גם כאן אין מאנלי בכלל. 'ובקרב קדושים תתהלל' - אין כאן מאנלי. אבל 'ובמקהלות רבבות עמד' - שפרינגט אריין מאנלי מיט די פאסטעלעס (=כאן קופץ מאנלי פנימה עם המגפיים).

וכשהיה הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע חוזר על דיבורים אלו, היה אומר: "את זאת יכול היה רק רבי מאנלי לומר, אבל אנו איננו יכולים לומר גם את זה, רק 'שכן חובת כל היצורים', ההודאה להשי"ת היא חובה לכל היצורים", ובזה הרי נכללים כל היצורים והברואים השפלים, ואפילו כלבים ואמרים שירה, ובזה גם אנו בכלל".

על המדרגות השונות המובאות בתפילה זו: ישרים, צדיקים, חסידים וקדושים, נאמרו דעות שונות בספרי הראשונים והאחרונים, מי גדול ממי. בדבר זה נחלקו **רש"י והרשב"א**, לדעת רש"י (תענית טו. ד"ה ה"ג): "ישרים עדיפי מצדיקים", ואילו **במהרש"א** (תענית שם) הביא בשם הרשב"א: "שהישרים היא מדרגה למטה מצדיקים, וכן נראה מנוסח 'נשמת', שסידרן: ישרים, צדיקים, חסידים, קדושים".

רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע בגליוני הש"ס (תענית שם) הרחיב בענין זה, וחיידש שיש לתלות בזה פלוגתא דתנאי, והוסיף לבאר את ההבדל בין צדיק לישר. וזו לשונו:

"ברש"י, ישרים עדיפי מצדיקים, צריך עיון

בשנת תר"ה בערך, נסע הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע לעיר סאדיגורא, כדי לבקר אצל הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע.

בסיום ביקורו אפוף המסתורין, ליווה הרה"ק מרוזין את הרה"ק מווארקא כבדת דרך. כשסיים, ליווה הרה"ק מווארקא את הצדיק המארח חזרה. ושוב פעם ליווה הרה"ק מרוזין את האורח הרם וחוזר חלילה.

לבסוף פנה הרה"ק מרוזין אל אורחו הרה"ק מווארקא ואמר לו: "בפי ישרים תתרום" - את הישרים אפשר להכיר בפיהם, 'ובשפתי צדיקים תתברך' - את הצדיקים אפשר להכיר רק בשפתותיהם, 'ובלשון חסידים תתקדש' - את החסידים מכירים בלשונם, 'ובקרב קדושים תתהלל' - את הקדושים האמיתיים קשה להכיר, כי קדושתם מוצנעת בתוכם, וזהו שהקשו בגמרא (ברכות י:) על השונמית: 'קדוש הוא' - מנא ידעה".

הפטיר הרה"ק מרוזין: "יצחק" (-שמו של הרה"ק מווארקא) ראשי התיבות: 'ישר, צדיק, חסיד, קדוש'. סעו לביתכם לחיים ולשלום!".

אמרה חסידית מפורסמת בעולם, יש מוסרים שמועה זו בשם הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע ויש אומרים שמקורו מהרה"ק רבי מאנלי זי"ע, דודו של הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע, שהיה מתלמידי המגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע.

בשמו של הרה"ק מסטאלין זי"ע מובא שאמר ברוב ענוותנותו: "בפי ישרים תתרום" - וכי בין הישרים אני, שאוכל לרום יחד עמהם את השי"ת. 'ובשפתי צדיקים תתברך' - וכי נמנה אני בין הצדיקים, שאוכל לברך את השי"ת. כמו כן: 'ובלשון חסידים תתקדש' - וכי מהחסידים אני, לקדש את שמו יתברך עמהם. 'ובקרב קדושים תתהלל' - על אחת כמה וכמה שאין אני יכול לחשוב עצמי בין הקדושים להלל לשמו יתברך,

לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם' וגו'. ככל דבריו, על פי מה שכתוב (פאה פ"א מ"א): 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא כו' וגמילות חסדים כו' והבאת שלום. ופירש הרמב"ם (פירוש המשנה ד"ה וגמילות), כי על עשיית גוף המצוה לקיים רצון בוראו תחשב לו לצדקה לעולם הבא, וימצא טוב בעולם הזה בעבור שנהג מנהג טוב בין בני אדם, וכל מדה שבין אדם לחבירו נכלל בכלל גמילות חסדים, עיין שם... והנה פנחס עשה טוב לשמים, כי קנא קנאת ה', וטוב לבני אדם, כי השיב חימה מעל ישראל וכפר עליהם, וזהו שכתוב: 'פנחס וגו' השיב את חמתו מעל בני ישראל', הרי זה טוב לבריות, 'בקנאו את קנאתי וגו' - טוב לשמים, 'לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום' - שכר עולם הזה, 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם', הובטח שיהיו זרעו כהנים עובדי ה', היקר מכל חיי עולם הבא, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ה) 'יפה שענה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא. וגמר הטעם: 'תחת אשר קנא לאלקי' - טוב לשמים, 'ויכפר על בני ישראל' - טוב לבריות, וזהו שפירשו בדין הוא שיטול שכרו כפל, כאמור".

שאנחנו בני ישראל ישבחוהו, כמו שכתב הרמב"ן בפרשת בא (כסוף) עיקר תכלית כוונת הבריאה שיתקבצו בני ישראל בבתי כנסיות ויאמרו אתה בוראנו ולך נאה להודות, עד כאן לשונו. וזה שאומרים 'ובמקהלות רבבות עמך בני ישראל כו' כי כן חובת כל היצורים כו'...".

וכן הזכיר רבינו רעיון זה ב'אוצרות יוסף' חלק א דרוש ח: 'והבנת עניין ה'הודאה שבהודאה' הוא בפשיטות, היינו דנותנים לו יתברך הודאה ושבח על גוף ההודאה עצמה, היינו על מה שחנן אותנו זה הדעת להודות לו יתברך, וכעניין הלשון במודים דרבנן 'מודים אנחנו לך' - על שאנו מודים לך".

(ה) וראה עוד **פירוש התפלות והברכות לר"י בר יקר** - רבו של הרמב"ן (עמוד נד) מה שכתב בזה, ובפירוש המלבי"ם בתהלים (לב, יא, לג, א).

(ו) מן הענין להעתיק כאן בענין טוב לשמים ולבריות, מה שכתב בספר **'ייטב לב'** בפרשתנו ד"ה א"י הנני נותן, לגבי פנחס בן אלעזר: "הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה

(א) ספר **'שיח חסידים'** - אמשנינו - פרשת נח, עמוד יח.

(ב) כך מרגלא בפומ **צדיק בית בעלזא**, ראה **הבינה והברכה'** פרשת בשלח, על ההפטר. וראה גירסא נוספת בספר **'חלקת יהושע'** פרשת ואתחנן ד"ה עפ"י.

(ג) כך מובא בספר **'בית אברהם'** - סלונים - לחנוכה ד"ה בפי, בשם הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע. הלשון המובא למעלה, הוא על פי ספר 'בית אברהם' הנ"ל ועל פי ספר **'אשרי האישי'** (עמוד נו) בשמו של ה'בית אברהם' זצ"ל.

(ד) ראה **'תפארת שלמה'** פרשת בשלח ד"ה או יאמר אז ישיר - ה': 'שהאדם צריך לתת שבח והודיה על זה גופא אשר זכה לזה שיהיה משבח ומפאר להבורא ברוך הוא, כי החסד הזה גדול מכל החיים והחסידים אשר האדם זוכה שפתי ישבחונן... וכזה נשמע מפה קדוש הרב **אדומ"י מו"ה דוב בער ז"ל** (עיין 'קדושת לוי' לפורים תחילת קדושה שליטת) בפירוש הפסוק (ישעיה סא, י) 'שוש אישי בה' ותגל נפשי באלקי', שמזכה שוש, היינו שמחתי, מה שאוכל 'אישי בה', שאוכל להביא שמחה בהשם יתברך ברוך הוא... כי זה חפצו ורצונו

והנה מצאתי עוד סברא ד'אם כן נתת דבריך לשיעורין' גם בדאורייתא, והיינו שגם התורה אין נותנת דבריה לשיעורין, והוא במועד קטן (ג:), עד מתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית, משתכלה הליחה, וכל זמן שבני אדם חורשין ליטע במקשאות ומדלעות. רבי שמעון אומר, אם כן נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו כו'. וברש"י: כלומר, נתת דבריך לשיעורין, שפעמים זה חורש קודם חבירו ליטע מקשאות, עכ"ל.

ודע, דיש לומר דלבני פלוגתיה דרבי שמעון, לא שייך באמת בדאורייתא שְׁאֵלַת 'אם כן נתת דבריך לשיעורין', כי התורה שפיר יכולה ליתן דבריה לשיעורין, ובהדי כבשי דרחמנא למה לך, דאפשר שהתורה ידעה שכך פנימיות הדבר מחייב, שיהיה שיעורו בכל אחד, לפי הזמן שיחרוש ליטע במקשאות כו', וכל כיוצא בזה, ובמידי דרבנן הוא דשייך 'אם כן נתת דבריך לשיעורין', דבמידי דרבנן אזלינן בתר טעמא, ואין להם לחכמים לחדש דבר הנראה תימה בעיני העולם, כי היכי דלא ליחזי מילי דרבנן כחוכא (ראה עירובין ס:).

והך דחולין (לב.) דפריך, אם כן נתת כו', יש לומר גם כן, דרק מפאת דאדרבי שמעון הוא דקאי - דאמר כדי ביקור, ועל כן שפיר פריך 'אם כן נתת' כו', דרבי שמעון גופיה הא סבירא ליה סברא זאת גם בדאורייתא בהך דמועד קטן וכנ"ל, ובאתי רק להעיר².

ענין קנין בחזקת שלש שנים

בגמרא (כט:), אלא אמר רבא, שתא קמייתא מיזדהר איניש בשטריה, תרתי ותלת מיזדהר, טפי לא מיזדהר.

עייין בבא מציעא (סח:), עיין שם ברש"י (ד"ה שפיר), דמשמע שם דחזקת שלש שנים יש במ עניין קניין בעצם, עיין שם היטב ותבן¹, וצריך עיון קצת.

דמי לטעליפאן דאין טבע ודרך שמיעה בכך בעצמותה, עיין חילוק כזה **ברא"ש** בבא קמא פרק הכונס (פ"ו סימן יא) לענין זורה ורוח מסייעתו (כאן כו:), עיין שם היטב².

'נתת דבריך לשיעורין' בדאורייתא
שיעור דאורייתא בפרט שהוא דרבנן
בגמרא (כט:), אם כן נתת דבריך לשיעורין.

ועיין שבת (לה:) במסורת הש"ס, דציין כל שאר המקומות שמצינו לשון זה. וכולם הם במידי דרבנן, מלבד הך דחולין (לב.) המצויין שם, נפלה סכין והגביה כו', אם שהה כדי שחיטה - פסולה, רבי שמעון אומר, אם שהה כדי ביקור. ובגמרא, מאי כדי ביקור. אמר רבי יוחנן, כדי ביקורו של חכם (בדיקת סכין). אם כן נתת דבריך לשיעורין (פעמים שהחכם רחוק ופעמים שקרוב) כו'. דשם הוא מידי דהלכה למשה מסיני, דשְׁהִיָּה הוא אחת מחמשת הלכות שחיטה - דהילכתא גמירי להו, כמבואר בחולין (כו:).

וצריך עיון קצת, דאיך אפשר שתהיה ההלכה כדי ביקור חכם, דהיינו בדיקת סכין, והרי כל עיקר בדיקת סכין דחכם הוא דרבנן, כמבואר בחולין (יז:). וצריך לומר, דנהי דחיוב הַרְאוֹת הסכין לחכם הוא דרבנן, עם כל זה שפיר נמסרה הלכה, דאם ישהה כשיעור - שאילו היה רוצה להראות סכיננו לחכם, והיה צריך שיששה ההילוך והביקור, אזי אם תהיה שהיה בשחיטה כשיעור זה - תופסל השחיטה.

ויותר מזה מצינו בלולב, דשיעורו כדי לנענע בו (סוכה כט:), והוא הלכה למשה מסיני וככל השיעורין (ראה עירובין ד:), ואף על גב דגוף הניענוע הוא רק דרבנן, ומן התורה אפילו בלא ניענוע יצא, כמבואר בסוכה (מב:), מדאגביה נפק ביה. הרי דשייך שתבוא ההלכה - לשער דבר במידי דרבנן, והכא נמי דכוותה, שפיר היה יכול להמסר השיעור כדי ביקור חכם, אף על גב דביקור חכם הוא רק דרבנן.

שמיעה על ידי דבר אחר ♦ **איסור תחומין במוציא קול** ♦ **חילוק בין שמיעה כדרך לשלא כדרך**
יש להסתפק בשמיעה על ידי דבר אחר, כגון שמיעת קול שופר או מגילה על ידי כלי הטעליפאן, שנתחדש בשנים הללו, אי שמה שמיעה.

ועיין שו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן לא ד"ה זאת הב' תשובת הגאון **רבי דוד אופנהיים ז"ל** שהביא, כלים המיוחדין לדיבור ומשמיעים קול על כמה וכמה מילין בריחוק מקום, וכתב בפשיטות דמותר לדבר עם חבירו על ידי כלי זה בשבת, אף דהחבר חוץ מתחום, וכן בעומד בסוף תחומו ומדבר עם חבירו שבחוץ מתחומו, עיין שם.

ואין דבריו שם מבוררים כל כך. ומקום הספק לכאורה, מפאת שמוציא הקול חוץ לתחום. ואולם דבר זה לכאורה גמרא ערוכה בשבת (גג:), היתה (בהמתו) עומדת חוץ לתחום, קורא לה והיא באה כו', עיין שם דבעי למיסר רק משום גזירה דילמא אתי לאתויי, אבל לא משום שמוציא הקול חוץ לתחום.

ובזכרוני מספרי המחקרים הטבעיים (ראה ספר הברית ח"א מאמר יז פרק ו ד"ה ובאות; למודי הטבע ח"ב מאמר א פרק א אות ב ד"ה האויר יפעול), דאין הקול עצמו של המדבר - הוא הבא לשומע, ואך קול המדבר מרעיד חלק האויר שסמוך לו, וחלק זה לסמוך לו, וכן כסדר, עד שנרעד חלק האויר שבאוזן השומע.

ואם כן, אין כאן יציאת הקול חוץ לתחום כלל. וגם לפי זה כל השמעה תמיד - רק גרם, עיין חולין (זז:). דכח שני - גרמא בעלמא הוא, והוי כל השמעה על ידי דבר אחר, ותו אין לחלק בין השמעה סתם לעל ידי טעליפאן.

ואולם, אין לדון מהשמעה סתם להשמעה על ידי דבר אחר ממש כטעליפאן. דהשמעה סתם אף דהוא על ידי גרמא - היינו חלקי האויר המתנוודים זה מזה, מכל מקום הואיל ודרכה וטבעה בכך - שפיר חשיבא 'שמיעה', ולא

א) בגמרא שם: "והאידינא דקא כתבי הכי (בשטר חכירה), קנינא מיניה, ושהינא כמה עידיני (ביד המלוה ועשה הוא ואכל בנכיתא, רש"י) והדר חכרה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, שפיר דמי". וברש"י: "שפיר דמי - כדי שלא תנעול דלת, דכיון דשהייה גביה, ואכל תלת שנין, מה לי עבד בה איהו ומה לי חכירה".

אלא גרמא בעלמא, בהכי חייבה תורה, כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה על ידי רוח, אבל הכא גרמא בעלמא, וגרמא בנוקין פטור".

ב) וראה **גליוני הש"ס** שבת לה: ד"ה א"כ, שהארץ עוד אם אמרינן 'אם כן נתת דבריך לשיעורין' רק דרבנן או גם בדאורייתא.

א) שכתב: "המלבה ולבתו הרוח, אם יש בליבוי כדי ללבות חייב... ואם אין בליבוי כדי ללבות, וגם לא ברוח כדי ללבות, ונצטרפו יחד וליבו - פטור. ולא אמרינן אף על פי שסייעו הרוח בעשיית האש הוי כאילו הוא עשהו לבדו, מידי דהוה אזורה ורוח מסייעתו - דחשבינן ליה כאילו עשה המלאכה לבדו. דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה, אף על פי דלא הוי

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושב בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com